

Mønsterbesvarelse JUS132- Pengekrav

Eksamen høst 2019

Kandidat: Thomas Riis

Ikke kommentert

Del I

Spørsmål 1

Tvistens parter er Storvik Entreprenør (heretter Storvik) og Fordringsfinans.

Den overordnede problemstillingen er om Storvik hadde rett til å motregne den 4. oktober 2019.

Det følger av alminnelige pengekravsrettslige regler at en part kan motregne når visse vilkår er oppfylt. En forutsetning er naturligvis at motregning erklæres og at det ikke vil stride mot lov å gjøre motregning gjeldende. Videre må kravene være komputable, oppgjørsmodne og gjensidige. Det er det siste vilkåret om gjensidighet som ikke er oppfylt i dette tilfellet, ettersom Storvik ikke har noe krav mot Fordringsfinans.

Det finnes imidlertid et unntak fra gjensidighetsvilkåret i gjeldsbrev (heretter gbl.) § 26. At denne bestemmelsen kan anvendes analogisk på andre fordringer fremgår av Factoring Finans-dommen. I bestemmelsen står det at skyldneren kan bruke krav han har mot avhenderen til motregning, når han "vart eigar av kravet" før han "fekk veta om avhendinga".

Ordlyden etter § 26 om at man må ha "vart eigar av kravet" tilsier at man må se til stiftelsestidspunktet for kravet.

Etter Factoring Finans-dommen har det blitt uttrykt at krav oppstår ved mislighold. Dette strider imidlertid mot sikringsformålet bak § 26 som går ut på å beskytte skyldnerens motregningsrett. Det vil dessuten være en retsteknisk vanskelig regel å opprettholde, ettersom det ikke alltid er lett å konstatere når misligholdet inntraff. Uttalelsen har derfor blitt sterkt kritisert i juridisk teori. Noen teoretikere har ment at den ikke lenger kan anses som gjeldende rett, og at man derfor må falle tilbake til tidspunktet for avtaleinngåelsen. På bakgrunn av dette konkluderes det med kravet ble stiftet ved avtaletidspunktet, altså i 2017.

Ordlyden i § 26 tilsier videre at Storviks krav må ha vært stiftet før kunnskapstidspunktet om avhendingen av kravet til Rørleggeren AS. Dette er nokså klart, og utgangspunktet er dermed at Storvik har en rett til å motregne med sitt krav overfor Fordringsfinans, jf. § 26 første punktum.

Det følger imidlertid av bestemmelsens andre punktum at dersom motkravet ikke var forfalt "på den tid", må det forfalle "seinast samstundas med hovudkravet".

Spørsmålet blir dermed om Storviks krav forfalt "på den tid" eller "seinast samstundas med hovudkravet", jf. § 26.

Ordlyden av "på den tid" har to tolkningsalternativer. Enten peker ordlyden tilbake til stiftelsestidspunktet av kravet, ellerså peker ordlyden tilbake til kunnskapstidspunktet om cesjonen. Ordlyden er dermed tvetydig og gir ikke særlig veiledning her.

Etter uttalelser i forarbeidende er det mest nærliggende å anta at ordlyden peker mot det første alternativet, altså på det tidspunktet kravet ble stiftet.

På den andre siden følger det av samstemt juridisk teori at ordlyden er ment å vise til kunnskapstidspunktet. Dette begrunnes blant annet med sikringsformålet bak § 26 om å beskytte skyldnerens motregningsrett. Tanken er altså at dersom skyldneren hadde en forventning om å motregne før cesjon, skal han ikke bli avskåret fra dette på grunn av at det skjer en cesjon. Dette har gode grunner for seg, og det konkluderes dermed med at "på den tid" må forstås som kunnskapstidspunktet for cesjonen.

I denne saken har forfaller imidlertid kravet til Storvik den 1. oktober. Kunnskapstidspunktet for cesjonen er 27. september. Kravet har dermed ikke forfalt "på den tid", og det andre i alternativet i lovteksten om at kravet må forfalle "seinast samstundas med hovudkravet" er heller ikke oppfylt, ettersom hovudkravet forfaller senest 26. august. Vilåårene i § 26 er dermed ikke oppfylte.

Storvik har imidlertid anført at det som må være avgjørende er at Storvik hadde en rett til å motregne over Rørlegger AS. Ved visse tilfeller kan det tenkes at formålet bak § 26 må veie tyngre enn ordlyden. Hensikten bak § 26 er at skyldneren skal beholde sin motregningsrett, men hverken få noe større eller mindre rett, jf. Bergsåker i juridisk teori. Paragraf 26 kan sees i lys av § 25 som sier at cesjonaren ikke får noe bedre rett enn cedenten. Dersom man tenker cesjonen borte ville Storvik etter de alminnelige reglene om motregning kunne ha motregnet med Rørlegger AS, dersom de hadde misligholdt seg til motregning.

Her kan det imidlertid diskuteres om Storvik likevel hadde vært avskåret fra å benytte seg av sin motregningsrett overfor Rørlegger AS på grunn av at de misligholder seg til en slik rett.

På den ene siden kan det tas til orde for at dette ikke bør avskjære motregningsretten, fordi den det blir misligholdt overfor uansett blir beskyttet ved å fremme misligholdsvirkninger slik som forsinkelsesrenter. Parten som misligholder kan også ha en saklig grunn for å gjøre det, nettopp fordi han er redd for at motparten ikke klarer å innfri gjelden. Bergsåker i juridisk teori deler også disse synspunktene og mener at man kan motregne selv om man trenerer betalingen.

På den andre siden kan det innvendes at dette ikke er en adekvat løsning. For det første er det ikke sikkert at krav på forsinkelsesrente vil hjelpe motparten noe særlig. Det typisk i situasjoner hvor han er i en vanskelig økonomisk situasjon at han har behov for likviditet kjapt. At den andre parten trenerer kravet innebærer bare at han blir stilt i en enda vanskeligere økonomisk situasjon. Det vil dessuten medføre at parten som misligholder kan "snike i køen" foran de andre kreditorene dersom motparten f.eks. har gått konkurs. Konsekvenshensyn taler dermed mot en slik løsning.

Hagstrøm i juridisk teori mener at slike tilfeller avskjærer motregning der vedkommende har handlet i forsett. Dette begrunner han med at det blant annet må trekkes en parallell til rettsmisbruk. At rettsmisbruk avskjærer motregning er fastslått av Høyesterett.

Sæbø derimot går enda lengre, og mener at det gjelder generelt. Dette har gode grunner for seg, fordi på grunn av retts tekniske hensyn vil det være vanskelig å avgjøre når vedkommende har handlet i forsett og ikke.

På bakgrunn av konsekvensene ved å la en part misligholde seg til motregning må det legges avgjørende vekt på at det kan skape svært urimelig resultater og det vil medføre en rettsstilstand som er uønsket i samfunnet. Det konkluderes derfor med at det å misligholde seg til motregningsrett må avskjæres på generelt grunnlag.

Storvik ville dermed heller ikke hatt en motregningsrett overfor Rørlegger AS dersom cesjonen ikke hadde funnet sted.

Konklusjonen på den overordnede problemstillingen er dermed at Storvik ikke kan motregne den 4. oktober 2019.

Spørsmål 2

Den overordnede problemstillingen er når forsinkelsesrenten begynte å løpe på fakturabeløpet.

Loven som kommer til anvendelse er forsinkelsesrenteloven (heretter rentel.), ettersom det dreier seg om et "pengekrav på formuerettens område", jf. § 1.

Vilkårene for å kreve forsinkelsesrente finner vi § 2. Her står det at fordringshaveren kan kreve renter når kravet ikke innfris ved forfall.

Etter gbl. § 5 som kommer analogisk til anvendelse står det at dersom det ikke er avtalt "noko om betalingstid" må skyldneren betale straks kravsmannen sier ifra. I denne saken er det imidlertid avtalt at betaling skal skje 14 dager fra fakturadato, altså betaling for den aktuelle fordringen er 26. august. Storvik har ikke innfridd kravet innen 26. august.

I gbl. § 6 står det skyldneren skal svare rente ved forsinket betaling allerede fra den dagen da han skulle betale. I utgangspunktet vil dette si at rentene begynner å løpe fra 26. august. Det er imidlertid sikker rett at rentel. § 2 må gis forrang ved motstrid. Slik motstrid kan typisk være når påkravsregelen i rentel. § 2 kommer til anvendelse.

Videre må det derfor vurderes når renten skal begynne å løpe etter rentel. § 2. Her står det at renten begynner å løpe fra forfallsdag "når denne er fastsatt i forveien", og ellers 30 dager etter at det skriftlige påkravet er sendt.

"[F]astsatt i forveien" tilsier altså at det må foreligge en forhåndsavtale om når forfallsdatoen er.

Etter rettspraksis og forarbeidende er det presisert at forfallsdatoen må komme klart til uttrykk i avtalen mellom partene. Hva som er avtalt mellom partene må løses på bakgrunn av alminnelige avtalerettslige regler.

Slik faktum oppfattes er det i forveien avtalt at betaling skal skje "innen to uker etter at faktura er sendt". Ordlyden i avtalen vil normalt ha stor vekt ved en avtaletolkning, særlig blant profesjonelle parter. At det står "innen" to uker samsvarer ikke helt med at skal fastslås en konkret forfallsdato. På bakgrunn av at det kreves en klar forfallsdato trekker dette i retning mot at det ikke er fastsatt "i forveien", jf. § 2, ettersom avtaleteksten er såpass generell.

På den andre siden kan det tenkes at det er underforstått mellom partene at eventuelle forsinkelsesrenter skal begynne å løpe etter den seneste forfallsdatoen, altså etter 14 dager fra fakturadato. At det klart fremgår at forfall er to uker etter fakturaen er sendt kan på den andre siden tolkes som at det er tilstrekkelige holdepunkter for å si at forfallsdatoen fremgår klart i forveien.

Faktum sier ingenting om hvem som forfattet avtalen, men det kan imidlertid trekkes fram at når det gjelder profesjonelle parter må man kunne forvente at de får fram hva de ønsker i avtalen på en klar måte. Dersom man ønsket at renten skulle begynne å løpe etter forfall som er fastsatt i forveien, kunne man for eksempel presisert dette i avtalen, eller man kunne gitt en konkret forfallsdato. Bakgrunnen for at det stilles et klarhetskrav til forfallsdatoen er at det skal være lett for skyldneren å forutse når rentene begynner å løpe. Det vil være vanskelig for skyldneren å forutberegne når fakturaens sendes. Skyldneren får dermed ikke noe berettiget forventning om når forfallsdatoen er før fakturaen sendes. At fordringshaveren kan avtale seg til en slik rett vil også medføre en uthuling

av formålet med lovens 30 dagers frist, ettersom betalingsfristen her først begynner å løpe når påkravet kommer fram, og på denne måten kan fordringshaveren tilegne seg en kortere frist før rentene begynner å løpe.

Det må derfor legges avgjørende vekt på hensynene bak loven og at det etter rettspraksis er stilt opp et klarhetskrav. Der konkluderes derfor med at det ikke er tilstrekkelige holdepunkter for forfallsdatoen er "fastsatt i forveien", jf. rentel. § 2. Vi må derfor falle tilbake på lovens andre alternativ som kalles påkravsrente.

Forsinkelsesrenten for fakturabeløpet begynner dermed å løpe "30 dager etter at fordringshaveren har sendt skyldneren skriftlig påkrav", jf. rentel. § 2. Altså 12. september 2019.

Del II

Spørsmål 3

Twistens parter er Marte Kirkerud og Ole Tastad.

Den overordnede problemstillingen er om Marte har krav på tilbakebetaling for beløpet hun betalte til Ole som følge av at han ikke skulle politianmelde Peder for voldstifellet.

Marte har prinsipielt krevd hele beløpet tilbakeført og subsidiært 30 000 kroner tilbakeført. Nedenfor vil det tas stilling til begge kravene.

For å kunne kreve tilbakebetaling må det foreligge et rettsgrunnlag. Marte har påberopt seg tilbakebetaling etter læren om *condictio indebiti*. Dette er en ulovfestet lære som går ut på at man kan kreve tilbakebetaling basert på en konkret helhetsvurdering, jf. Birgo-dommen. I vurderingen er det særlig to hensynene som er sentrale. Dette er oppgjørshensynet som går ut på at man ikke skal rippe opp i etablerte forhold. Det andre er korreksjonshensynet som går på at man skal rette opp i feil.

Tradisjonelt har det vært en oppfatning om at lærens anvendelseområde knytter seg til de tilfellene der det har vært tale om villfarelse om betalingsplikt eller eventuelt av omfanget av denne. I dette tilfellet kan det imidlertid ikke sies at Marte har vært i villfarelse om sin betalingsplikt og vi er således utenfor kjerneområdet til bestemmelsen. Det følger imidlertid av Fearnely&Eger-dommen at selv om man er utenfor kjerneområdet til læren vil ikke det være av betydning så lenge de samme hensynene gjør seg gjeldende. I dommen hadde det skjedd en systemsvikt som medførte at beløp ble feilutbetalt.

Spørsmålet i vår sak blir dermed om de samme hensynene gjør seg gjeldende i den grad at læren kommer til anvendelse.

På den ene siden vil korreksjonshensyn gjøre seg gjeldende, ettersom Marte har betalt et større beløp i oppreisning enn det Ole i utgangspunktet hadde krav på.

På den andre siden dekker Marte en annen persons gjeld. I samboer-dommen fra 2008 kom Høyesterett til at den ene samboeren ikke kunne ombestemme seg etter å ha betalt den andre samboerens gjeld. Læren om *condictio indebiti* kom dermed ikke til anvendelse. Dette får overføringsverdi til vår sak, ettersom Marte heller ikke kan forvente å ombestemme seg når hun har dekket en annen manns gjeld bare fordi hun finner ut at hun betalte for mye.

Det som derimot skiller vår sak fra samboer-dommen er at Marte tross alt betalte 30 000 mer enn hva Ole i utgangspunktet ville hatt krav på i oppreisning.

På bakgrunn av den rettspraksisen som foreligger konkluderes det likevel med at læren om *condictio indebiti* ikke kommer til anvendelse når det gjelder Martes prinsipale krav om å kreve hele beløpet tilbakeført, ettersom hun ikke kan ombestemme seg når hun har betalt en annens gjeld.

Konklusjonen er dermed at Martes prinsipale anførsel om at hele beløpet skal tilbakeføres ikke kan gis medhold fordi læren om *condictio indebiti* ikke kommer til anvendelse.

Når det gjelder det subsidiære kravet på 30 000 kroner derimot gjør korreksjonshensynet seg nokså gjeldende her, som i andre saker hvor betaleren er i villfarelse om omfanget eller plikten. Læren om *condictio indebiti* kommer derfor til anvendelse på det subsidiære kravet.

Spørsmålet videre blir om det er rimelig å tilkjenne Marte tilbakebetaling av beløpet som oversteg det Ole i utgangspunkt hadde krav på.

I *Fearnely&Eger*-dommen ble det vektlagt at feilen skyldtes en systemsvikt fra bankens side. Selv om det var en objektiv feil var de altså nærmest til å bære risikoen for feilutbetaling. At Marte bare utbetalte beløpet uten å undersøke nærmere hva Ole egentlig kunne ha krav på trekker i retning av at hun er nærmest til å bære risikoen for at det ble betalt for mye.

På den andre siden kan det også tenkes at Ole burde skjønt at han ikke hadde et så stort krav, og at ikke burde kreve et såpass høyt beløp før han var klar over hva han faktisk ville hatt krav på. Samtidig må man begrense hva man kan forvente av begge partene burde visst på bakgrunn av deres stilling, da det ikke kan forventes særlig av at de bør vite hva oppreisningskrav pleier å ligge på.

Videre må det sees på at Ole truet med å politianmelde Peder dersom han ikke betalte. Et slikt betalingspress gjør at korreksjonshensynet aktualiseres i større grad fordi betaleren for mindre tid til å områ seg. Dette trekker i retning av at det er rimelig at Marte kan kreve tilbakebetaling.

Et annet moment som trekker i motsatt retning er at Marte kunne tatt forbehold om tilbakebetaling, dersom det skulle vise seg at beløpet var høyere enn det som var fast praksis. Dette gjør seg spesielt gjeldende når det var uklart hvorvidt kravet Ole kom med var reelt eller ikke. Selv om Marte hadde dårlig tid til å områ seg kunne hun likevel tatt et slikt forbehold. Sånn sett taler dette for at oppgjørshensynet gjør seg mer gjeldende.

Tidsmomentet har også betydning for oppgjørshensynet. Momentet har to betydninger: først hvor lang tid det tar før feilen oppdages og hvor lang tid det tar etter det før kravet fremmes. Marte sier ifra til Ole umiddelbart, da hun blir klar over feilen. I denne saken går det imidlertid litt over 3 måneder før feilen oppdages. At det har gått noe tid etter at feilen skjedde tilsier at oppgjørshensynet gjør seg gjeldende, ettersom betalingsmottaker har innrettet seg etter at pengene er hans.

Beløpets størrelse er også et moment som kan få betydning i vurderingen, ettersom for lave beløp kan virke prosessdrivende. I denne saken vil det imidlertid ikke være særlig aktuelt, ettersom det er tale om 30 000 kroner.

Videre kan det trekkes fram at det tross alt har skjedd en straffbar handling. At det betales et beløp som er noe høyere enn vanlig fordi man slipper politianmeldelse må tas med i vurderingen. Korreksjonshensynet gjør seg ikke like gjeldende, ettersom Peder tross alt slipper anmeldelse.

Til slutt kan det trekkes fram at et moment er om tilbakebetaling ville ramme betalingsmottaker hardt, jf. *Birgdommen*. Nå er det ikke særlig holdepunkter for dette i faktum, men 30 000 må uansett anses som et betydelig beløp for de fleste privatpersoner. Spesielt sett i lys av at Ole kanskje har innrettet seg etter den tiden som har gått.

På den andre siden kan det trekkes fram at det i utgangspunktet er en berikelsesbegrensning som beskytter betalingsmottakeren mot penger som er forbrukt. Om det finnes en berikelsesbegrensning er imidlertid omstridt i teorien, men Høyesterett har fortsatt ikke fraveket denne oppfatningen, og det går ikke noe mer inn på den diskusjonen i denne oppgaven, ettersom det ikke er holdepunkter for en slik drøftelse.

Endelig må det legges avgjørende vekt Marte kunne ha tatt et forbehold om at beløp som oversteg det som var vanlig praksis kunne tilbakeføres fremfor at Ole har utøvet noe betalingspress. Det er også noe uklart om Ole burde ha skjönt at han krevde for mye i oppreisning, men dette kan heller ikke få avgjørende betydning, ettersom det ikke er klare nok holdepunktet for å bebreide han. Oppgjørshensynet gjør seg i større grad gjeldende enn korreksjonshensyn i denne saken.

Marte kan dermed ikke kreve tilbakeføring av det subsidiære kravet på 30 000 kroner etter læren om *condictio indebiti*.

Spørsmål 4

Oppgaven forutsetter at Marte ble gitt medhold i det subsidiære tilbakesøkningskravet.

Spørsmålet er om Marte kan kreve avsavnsrente som følge av at Ole hadde mottatt 30 000 kroner for mye.

Den tradisjonelle oppfatningen har vært at det kreves særskilt hjemmel for å kreve renter. Dette kom til uttrykk i juridisk teori basert på tidligere rettspraksis og retts tekniske hensyn. I 2002 da Høyesterett kom med rentedommen ble imidlertid denne oppfatningen nokså uklar. Her fravek Høyesterett oppfatningen i et obiter dictum da de uttalte at det ikke lenger kreves særskilt hjemmel for å kreve renter. Dommen handlet riktignok om rentetapserstatning, og det var derfor uklart om dette var ment som at man kunne kreve avsavnsrenter.

Denne uklarheten ble ryddet opp i voldsoffererstatningsdommen og konsesjonsdommen der Høyesterett bekreftet at det ikke lenger krevdes noe særskilt hjemmel. Basert på disse dommene kan det dermed trygd konkluderes med at det ikke lenger kreves særskilt hjemmel lenger etter gjeldende rett.

Videre må det vurderes hva som kan tjene som hjemmel for å kreve renter.

I voldsoffererstatningsdommen ble det diskutert om renter kunne tilkjennes på bakgrunn av rimelighetsbetraktninger. Høyesterett avkreftet dette, ettersom det vil stride mot lovregelens grense for utbetaling. På den ene siden kan det tolkes som at rimelighetsbetraktninger ikke kan brukes som hjemmelsgrunnlag. På den andre siden ble ikke dette uttrykkelig presisert av Høyesterett, og det er derfor mest nærliggende å tolke det som at rimelighetsbetraktninger kan være et mulig hjemmelsgrunnlag, særlig sett i lys av annen rettspraksis.

Med annen rettspraksis siktes det til konsesjonsavgift-dommen og tomtefestedommen. I den siste dommen uttalte retten uttrykkelig visse momenter som kunne tenkes å ha betydning i en rimelighetsvurdering, men de gikk inn på det på grunn av prosessuelle grunner.

På den andre siden er det gode grunner for at rimelighetsbetraktninger ikke kan tjene som hjemmelsgrunnlag. For det første er rimelighetsbetraktninger stort sett bare en rettskildefaktor og det vil det svekke forutberegneligheten, da det er vanskelig å vite når renter påløper og når de ikke gjør det. Dette må sees i lys av retts tekniske hensyn, ettersom det er vanskelig å fastslå når renter skal pålegges og eventuelt hvor mye i renter som skal pålegges.

Hensyn som taler andre veien er blant annet at det å sitte med andres penger har sin pris. Det kan også trekkes fram at Høyesterett tidligere ikke har hatt noe problem med å tilkjenne vederlag på formuerettens område på bakgrunn av rimelighetsbetraktninger. I en dom som omhandlet samboere fikk den samboerene vederlag på bakgrunn av alminnelige berikelses- og restitusjonsprinsipper som følge av at hun hadde pleiet sin alkoholiserte mann de siste årene han levde.

Noe som imidlertid kan tenkes å sperre for adgangen til å godkjenne renter på bakgrunn av rimelighetsbetraktninger er lov om hendeleg eieendomshøve § 15. Her står det at den sommer med en annens ting for rett til den "tingen kastar av seg", så lenge man er i god tro. Ting er et vidt begrep om penger må anses å falle innenfor ordlyden. Høyesterett har imidlertid aldri tatt stilling til bestemmelsen. Det kan enten være fordi man har oversett den eller at man synes det er uproblematisk at denne ikke avskjærer adgangen til å kreve renter. Det er nok det siste alternativet som må gis medhold i denne sammenheng, ettersom hvis man ser på formålet bak bestemmelsen virker det som at den retter seg mer mot de tilfellene der betalingsmottakeren har utøvet en form for egeninnsats.

På bakgrunn av det som er sagt i tidligere rettspraksis må det legges avgjørende vekt på at Høyesterett implisitt har åpnet for at renter kan tilkjennes på bakgrunn av rimelighetsbetraktninger.

Spørsmålet videre blir dermed om det er rimelig å tilkjenne Marte renter på beløpet på 30 000 kroner.

Hvor lang tid det har gått vil være et moment i denne vurderingen. I konsesjonsdommen hadde det gått over 20 år. I denne saken har det imidlertid gått bare noen måneder. Dette må sees i lys av størrelsen på beløpet. På bakgrunn av dette vil det ikke være grunnlag for noe særlig stort rentebeløp. Rettstekniske hensyn er også et moment, jf. tomtefestedommen og i den anledningen vil det virke svært prosessdrivende hvis man skal kreve renter for et hvert småbeløp. Dette taler sterkt for at det ikke er rimelig å tilkjenne renter i denne saken.

Et annet moment fra tomtefestedommen er om man kunne regulere rentekravet i en underliggende avtale. Dette vil imidlertid sjeldent være tilfellet ved utilsiktet kreditt som her. Marte kunne heller ikke tatt forbehold om renter, da dette ville styrket hennes materielle rettsstilling, jf. Fearnelydommen.

Ut i fra § 15 lov om hendeleg eieendomshøve kan det utledes et prinsipp om at dersom betalingsmottaker var i god tro bør han sitte igjen med vederlaget. Det er ingen konkrete holdepunkter for at Ole visste at han krevde for mye betaling, og dette må dermed få betydning også for rentespørsmålet.

På bakgrunn av det ikke har gått særlig lang tid og at rentebeløpet er såpass lite konkluderes det med at det ikke vil være rimelig å tilkjenne Marte renter.

Marte kan dermed ikke kreve avsavnsrenter på bakgrunn av det subsidiære tilbakebetalingskravet.